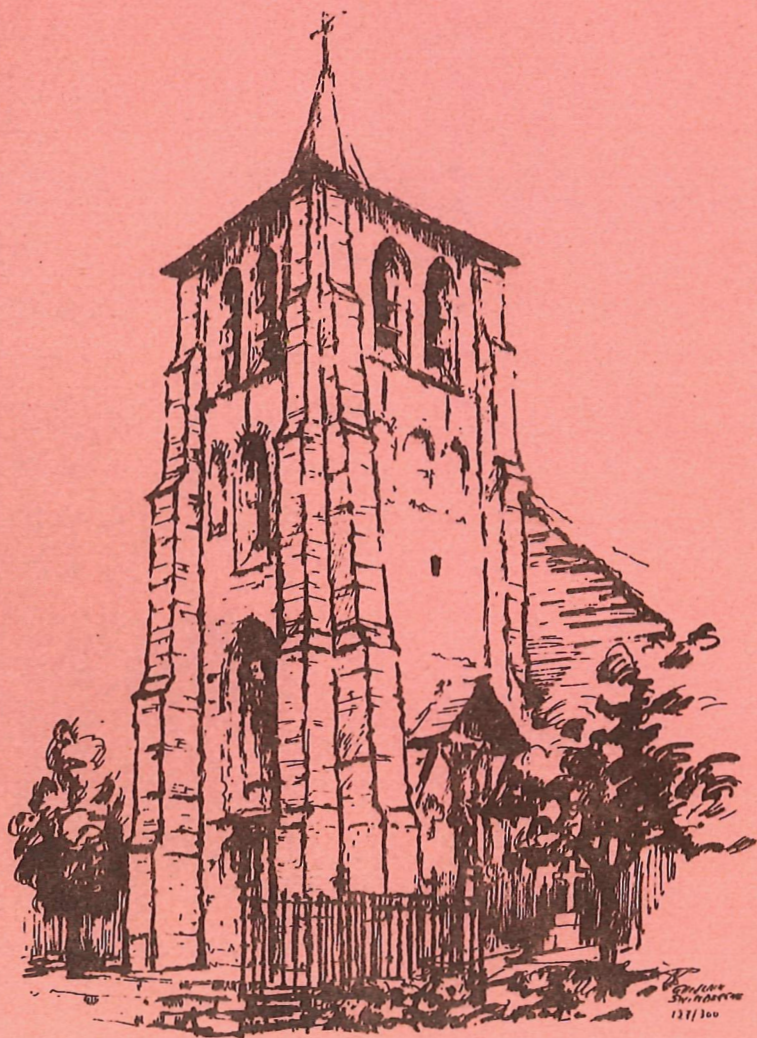

ZILLEGHEM

3 de jaargang nr. 11

ZILLEGHEM

HANDELINGEN VAN DE KRING VOOR HEEMKUNDE
EN GESCHIEDENIS "P A S T O O R R O N S E"

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

INHOUD

	p.
DENYS Bertrand: Norbert Fonteyne, een vergeten schrijver ?	43
ARNOU, Patrick: Vroeger en Nu	60
CAPPON Géry : De hoeve "Noortweghe" en haar bewoners	63
Merkwaardige giften aan onze kring	87
Vertelavond: De zaak Peltzer	87

1982 - 3DE JAARGANG NR 2

REDAKTIE EN BEHEER:

Willy Peirsegaele	St.-Laurentiusstraat	12	Zedelgem
Géry Cappon	Schattingbeekstraat	3	Zedelgem
Patrick Arnou	B. J. Lievensstraat	2a	Zedelgem
Victor Deceuninck	Groenestraat	29	Zedelgem
Jules Pollet	Sint-Elooistraat	16	Zedelgem
Leon Claeys	Ruddervoordsestraat	40	Zedelgem
Jozef Vandenbroucke	Kon. Albertstraat	2	Veldegem
Gaston Commeyne	Rembertstraat	6	Veldegem
Bertrand Denys	Rozenlaan	13	Loppem

Lidmaatschap: 200 F
P.C.R. 001-0771018-41
Heemkundige Kring "Pastoor Ronse"
Zedelgem

Studies verschenen in "Zilleghem"
of uittreksels daarvan, mogen niet
gebruikt noch aangehaald worden
zonder te verwijzen naar dit tijdschrift
en de auteur.

Verantwoordelijke Uitgever:
Willy Peirsegaele St.-Laurentiusstraat 12 Zedelgem

NORBERT EDGARD FONTEYNE

EEN VERGETEN SCHRIJVER ?

BERTRAND DENYS

Artistieke en geestelijke winden waaiden steeds het afgelegen Veldegem met zijn beboste einders voorbij. Toch werkte en schreef daar tijdens het interbellum in het stille, witte landhuis "Zonneleen", iets ten zuidoosten van de kerk, dat jonge, Vlaamse talent "meester" Norbert Edgard Fonteyne.

In elke letterkundige geschiedenis vind je wel eens schrijvers die nauwelijks of helemaal niet bij het grote lezerspubliek bekend zijn. Sommigen zweeg de kritiek dood, anderen kwamen door omstandigheden, zoals oorlog, in het vergeetboek terecht. Zo ook Norbert Edgard Fonteyne.

Er moet nochtans aan toegevoegd worden dat de laatste jaren een kleine oogst aan artikels over zijn leven en werk opleverden... en eindelijk werd het magistrale "Kinderjaren", op initiatief van de "Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde" bij de uitgeverijen Orbis en Orion te Beveren heruitgegeven. Prof. dr. Ada Deprez (R.U.G.) schreef de inleiding.

Op 16 december 1904 werd Norbert E. Fonteyne te Oedelem (ook het dorp van de schilder J. Creytens en de schrijver Marcel Matthijs, die naar zijn eigen zeggen verwant zou zijn aan Fonteyne) geboren.

Ook Fonteynes collega op de gemeenteschool "meester" De Cuyper en de bekende Ruddervoordse huisarts Marcel Stroobant waren afkomstig van dat oud en edel dorp. Norbert Fonteyne kende dat dorp "zoals men een geliefd wezen, hetwelk men sedert jaren op elke stonde van de dag zag leven, van nabij kent" (Kinderjaren p 10).

Naar bovengenoemde Matthijs in 1954 beweerde (1), was N.E. Fonteyne het evenbeeld van zijn vader: "net als de vader een robuuste, krachtige en gezonde verschijning, hoogmoedig, zelfbewust, uitermate levendig, gauw driftig, reeds zelfstandig toen hij nog in de korte broek liep en uit hoofde van dit alles natuurlijk ook spoedig een eenzaam figuur". Het doet wel vreemd aan hoe vaak Fonteyne in "Kinderjaren" over het atavisme (= kenmerken die terugkomen van vroegere voorouders) spreekt. Geen schrijver had het ooit bewuster over het erfelijk bepaald zijn.

Zijn onderwijzersstudies deed hij in "dat dode normaalschoolstadje" (Torhout) met zijn "onreine straten" en "verwaarloosde huizengevels" (K. p. 75). Eén lichtpunt in die donkere naoorlogse jaren van studie was zijn leraar Nederlands, E.H. Leo De Geeter, over wie hij bij diens afsterven een monografie schreef (2). Deze "Een en twintigste Vlaamsche Kop" sloeg prent bij de jonge, literair begaafde student. Vooral de "jubelende liefde tot de natuur" die in de tekstenkeuze van De Geeter voorkwam, apprecieerde hij.

In 1923 werd hij onderwijzer in Veldegem. Hij was er ondervoorzitter van het Davidsfonds (3). Daar vond hij ook zijn vrouw Octavie Vandendriessche (afkomstig van de grote hoeve aan de Ruddervoordse-

NORBERT EDGARD FONTEYNE. — Portret, getekend door
Maurits Denys (Veldegem).

straat, nu bewoond door Roger Devooght) met wie hij op 13 januari 1927 huwde. Het gezin werd gezegend met vijf kinderen. Zijn zoon Edgard Fonteyne is de flinke Brugse beeldhouwer en zijn jongste dochter, "juffrouw" Godelieve, zet te Veldegem de onderwijs-traditie in de familie voort. Zij heeft haar vader niet gekend, want al te jong overleed de veelbelovende schrijver op 7 juni 1938. Oudere Veldegemnaars weten je nog precies te vertellen dat de waarde beefde op meester Fonteynes begrafenisdag: symbool voor de schok, veroorzaakt door zijn plots verscheiden van de (letterkundige) wereld.

In zijn inleiding tot "Kinderjaren" (4) heeft Hubert Lampo het zelfs over een Fonteynemythe, maar één zaak staat vast: al te weinig werd N.E. Fonteyne gelezen en gewaardeerd. Zijn geboortehuis aan het marktplein te Oedelem kreeg pas een gedenksteen in 1965 en Veldegem, waar hij 15 jaar woonde en werkte, heeft hem nooit herdacht. Zijn graf op het Veldegemse kerkhof is de gemeenschap tot heden geen siersteen waard.

Misschien is de schrijver zelf te hard geweest voor dit dorp dat hij "het achterlijkste in Vlaanderen" noemde (K. p. 103). Daarbij is zijn werk, uitgegeven bij de linkse uitgever E. De Bock, lang verboden lectuur geweest in het katholieke Vlaanderen.

Als zoveel andere Vlaamse auteurs zette Fonteyne zijn eerste stappen in de literatuur met verzen en prozaschetsen. In 1923 al verschenen twee romantische gedichten van hem in het tijdschrift "Pogen" (Jrg. 1, nr 5, juli 1923): "Uit donkere stilten" en "Als ik aan u denk". Maar in een brief van 20 april 1930 (5) schrijft hij aan oud-studiemakker Antoon

Van der Plaetse: "Het terrein van gedichten en toneel heb ik sinds lang verlaten om mij te kunnen totaal concentreren op de roman waarvan ik er een paar halfvaardig liggen heb - en op de schilderkunst waarin ik me nog aldoor oefen en dit jaar de eerste posen in open lucht zal wagen". In de familie Fonteyne worden nog enkele lieflijke schilderijtjes bewaard. In diezelfde brief spreekt hij zich uit voor de nieuwe kunst, die hij als volgt typeert: "'n echte bastaard, 'n vondeling, 'n indringer plots voortgebracht uit het geronk der machines, het gestamp der motoren, het geluid van treinen en sirenen en wiens volgelingen opgaan in het vuurwerk van een moderne stad,..." U merkt het dat Fonteynes blik ruim de plattelandseinders oversteeg.

Zijn debuutroman "Pension Vivès" (1936) (6) situeert de schrijver dan ook in de stad. In het pensionnetje van madammeke Vanhee te Brugge, genoemd naar de zestiende-eeuwse Spaanse humanist en pedagoog J.L. Vivès die vaak te Brugge verbleef, bewegen zich een tiental rare vogels van diverse pluimage. Drieëntwintig jaar na Elsschot in "Villa des Roses" waagt ook Norbert Fonteyne zich aan een beschrijving van het samenleven van een bende randfiguren. "Madammeke Vanhee liep rond in haar huis vol mensen, - een verzameling van brave mensen om er maar even langs te passeren en terloops te groeten; maar die zonderling en onhandelbaar werden voor wie ze manoeuvreeren moest, voor wie er mee te handelen had, een voor een, voor wie te doen kreeg met wat steekt onder het weekkleed van groet en glimlach. En dan het samenleven, de voortdurende nabijheid van anderen die de meest gewone eigenschappen van de meest gewone luidjes tot een uitwas en een misvorming doet uitgroeien". (Pension Vivès p 69).

Fonteynes figuren zijn rauwer dan die van Elsschot en werden beschreven in een veel barokkere taal. Elsschot tekent de karakters geraffineerder en zijn taal is soberder en glashelder. Een vergelijking van Fonteynes beschrijving van de mankepoot Eveline uit "Pension Vivès" met Elsschots Jeanne de Kerros uit "Villa des Roses" bewijst dit uitstekend.

"Pension Vivès" baadt in een sfeer van cynisme en naturalistische sensualiteit. De mijns inziens belangrijkste figuur uit dit werk is Josse, de vertegenwoordiger van de "lost generation" (de jeugd van net voor en tijdens de eerste wereldoorlog die zich geslactofferde voelde): "We hebben allen in de wereld en de mensen geloofd en in onze jonge jaren er alles voor veil gehad. Naderhand hebben we geleerd dat het hele zootje niets waard was, om tenslotte te bevinden dat men zelf geen zier beter is dan de rest. Vorige decennieën hebben ze over de mensch een heele boel mooie theorieën kunnen op na houden, maar wij die uit al die ronkende dingen gegroeid of liever gegooid zijn door de oorlog en wat hij ons toonde, zijn begonnen ons zelve te bekijken omdat we de heele rotzooi om ons heen uitspuwden en we ons zelf tenminste beter dachten, en we hebben ons ontkleed tot we naakt voor ons zelf stonden; dan zijn we wellicht nog het meest aan het walgen gevallen". (Pension Vivès p. 148).

Het valt niet zwaar een boeiende bloemlezing uit Fonteynes werk samen te stellen met verwijzingen naar dat "slactoffer-bewustzijn". "Die (oorlogs) vrees heeft me gefnuikt; en zo ik jarenlang om een totale afwezigheid van zelfwaardering heb geleden, kwam dit door de vaststelling: Ik ben een lafaard!" (K. p. 58). Het ontstaan van zijn cynische trek situeert de schrijver in de lectuur van A. Snieders. De romantische trek vond hij bij H. Conscience.

De oorlog bracht Fonteyne in contact met realistische boeken. Fonteynes werk zie je voortdurend bewegen tussen die romantiek en het realisme (wat hij dan weer een andere vorm van romantiek noemt!) (K. p. 86).

Eigenlijk zou de overgang van "Pension Vivès" naar het therapeutische van-zich-af-schrijven van zijn jeugd in "Kinderjaren" (1939) hier voor de hand liggen, maar in 1937 laat hij de naturalistische boerenroman "Polder" (7) verschijnen. Daarin schetst hij de drievoudige strijd van boerin Elza Volckaert tegen de natuur, de roddelende omgeving en de eenzaamheid. Boer Kobus Volckaert zit immers aan het IJzerfront. Tenslotte verliest Elza de strijd tegen de eenzaamheid, door zich te geven aan een gedeserteerde Duitser die zich op de hoeve schuil houdt. Het kind, uit dit overspel geboren, betekent haar ondergang. Het boerengeslacht Volckaert bloedt na de oorlog in ellende en miserie dood. Door de wrok en de stille verachting van de boer, wordt de vrouw mentaal gewurgd en sterft.

Invloed van Cyriel Buysse's naturalisme in "De biezenstekker" (1894) is hier duidelijk merkbaar. Buysse's werk lijkt mij echter heel wat rauwer. Paul de Vree maakt een voorbehoud omtrent de technische zijde van het werk (8). Marcel Matthijs' oordeel is nog harder: "Beide romans (Pension Vivès en Polder) gaan mank aan een te veel aan analyse en aan opschroefing van het feitenmateriaal. Alle twee boeien ze door de literaire taal, maar ze vermoeien door charge en een te luide pathetiek en tenslotte gelooft men er niet aan, hoe waar ze in essentie wellicht ook zijn. De bouw lijkt erg primair, van de technische vaardigheid van de geroutineerde romancier had Fonteyne zeker nog alles te leren" (9).

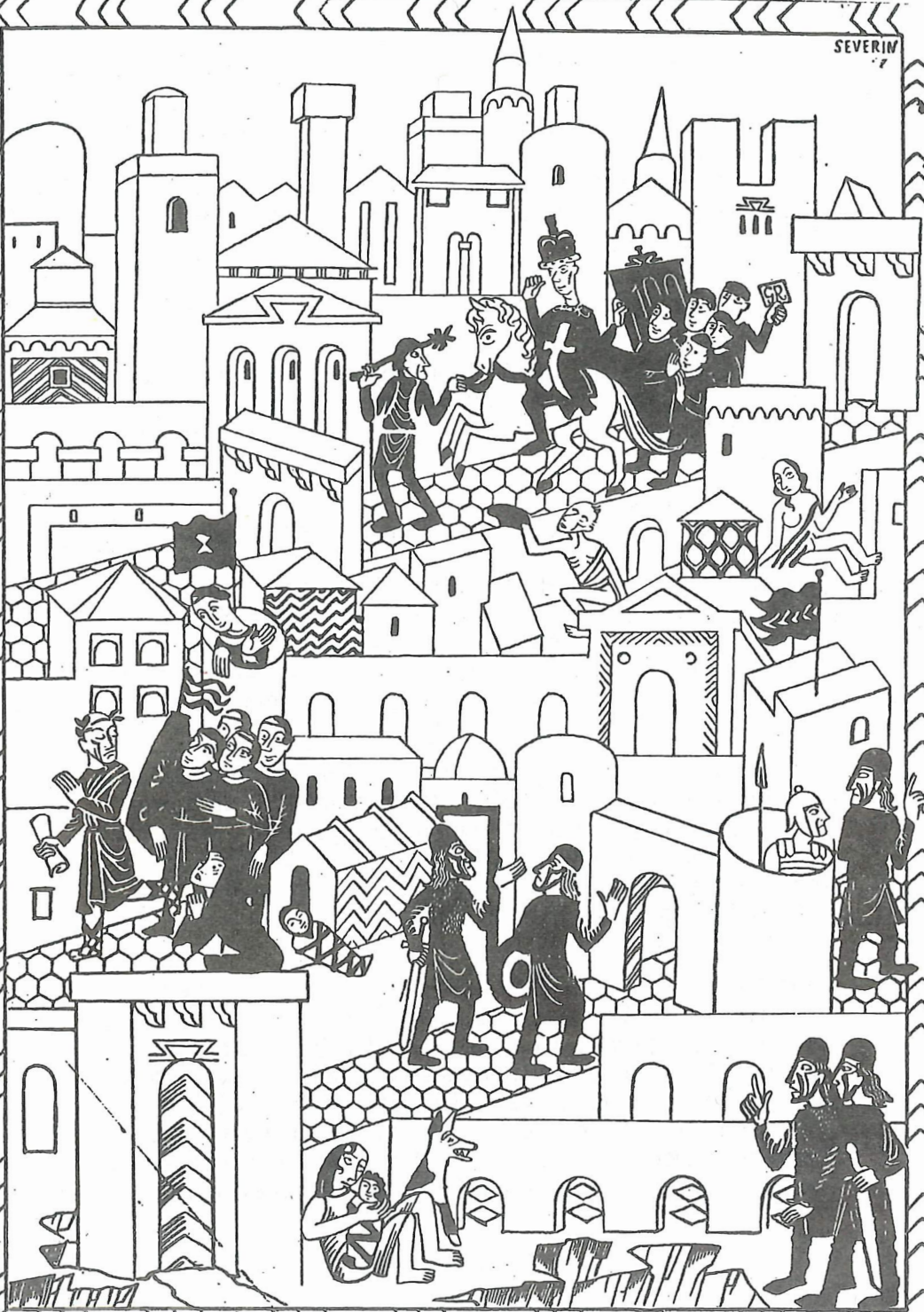
"Pension Vivès" en "Polder" kenden niet het verwachte succes. Het naturalistische aspect zal daar ook wel ten dele de oorzaak van geweest zijn.

Norbert Fonteyne stond niet onverschillig tegenover de Vlaamse kwestie. Hij had het activisme zien ontstaan en was gevormd in de Torhoutse normaalschool door E. H. Leo De Geeter, Vlaming uit één stuk. In 1937 maakte Fonteyne zich populair bij de Vlaamsgezinden met het mooi geïllustreerde, epische werkje "Hoe de Vlamingen te laat kwamen" (10). Het beleefde al in 1942 een derde druk. Fonteyne ging nu zelfs op pad met voordrachten over het verleden van onze streken: zo in Aartrijke en Koekelare, waar hij op 12 november 1937 over "De Vlamingen, een volk van de zee" sprak.

Volgens Hubert Lampo zou door dit Vlaamse, historische verhaal de Fonteynemythe zijn ontstaan, wat in de dertiger jaren licht te begrijpen valt. Het klimaat van het alom welig tierende nationalisme was daarvoor een goede voedingsbodem.

De novelle "Hoe de Vlamingen te laat kwamen" verhaalt over een troep Vlamingen, op zoek naar de nieuwgeboren koning uit het Oosten. Onderweg vergelden ze allerlei sociaal onrecht, zodat ze te laat en zonder geschenken in Bethlehem aankomen. Daarenboven herkennen ze de koning niet als ze een uitgemergelde familie door de woestijn helpen. Uiteindelijk spreekt de koning, zelf naar Vlaanderen gekomen, hen toe in een visioen: "Gij zijt zoover gekomen om uw hulde

Illustratie uit "Hoe de Vlamingen te laat kwamen" door Mark F. Severin (p. 51).

te brengen, en toen hebt gij mij niet gevonden. Zoo kom ik zelf".

Bijzonder actueel blijft de zin: "Daar is veel te doen in de wereld voor wie gerechtigheid een zwaard-houw waard acht".

Ook op het essayistische vlak was Norbert Fonteyne heel actief. De monografie over Leo De Geeter werd boven al vermeld. Over 48 bladzijden beschrijft hij het korte, maar vruchtbare leven en werk van de priester, opvoeder, redenaar en flamingant Leo De Geeter (1894 - 1934).

In de brochure "Voor een ruimer moedertaalonderwijs" (1938)(11) spreken zowel de onderwijzer Fonteyne als de schrijver. Hierin houdt hij een voor die tijd merkwaardig pleidooi voor het uitbreiden en verzorgen van het moedertaalonderwijs op school. Vergeten we niet dat de fameuze taalwetten op lager en middelbaar onderwijs slechts dateerden van 1932.

Pas groots wordt de schrijver echter in het postuum uitgegeven werk van 1939, "Kinderjaren". Het was een gelukkig initiatief van de uitgeverij Heidelberg, dit prachtige werk in 1965 in een derde druk op de markt te brengen. De uitgeverijen Orbis en Orion brachten zopas de vierde druk.

"Kinderjaren" schildert ons de jeugd van de generatie die in de Vlaamse letteren debuteerde tijdens de dertiger jaren: Gilliams, Matthijs, Fonteyne, Berghen, Demedts, Van Hoogenbemt, Duribreux, Lebeau.. Marcel Mathijs meent te weten dat dit werk vóór "Pension Vivès" en "Polder" werd geschreven, wat heel goed mogelijk is (12). Schroom voor het uitgeven van zijn levensbiëcht kan het publiceren nog

wat vertraagd hebben. Onder invloed van zijn omgeving zou de schrijver zijn tekst nog heel wat afgezwakt kunnen hebben. Paul de Vree beschouwt het als "de eerste roman waarin de wrok tegen het Vlaamse opvoedingssysteem centraal staat". (13)

In dertien hoofdstukken, telkens voorafgegaan door een citaat en een "achteraf geschreven voorwoord", stelt hij de legpuzzel van zijn jeugd op een proustiaanse manier weer slamen "à la recherche du temps perdu". Vaderhuis, dorp, school, dood, liefde, verleden, kunst, literatuur, religie, oorlog en stambewustzijn vormen daarbij de legstukken. Niet-tegenstaande de vrees alles als literatuur te zien doodverven, is hij "vastbesloten in deze autobiografie niets onverhaald te laten", gedreven door een schrijverschap dat steunt op "een zenuwziek zoeken naar wat bescherming, wat onbereikbaarheid te midden van de primairen uit mijn dagelijkse omgeving". Schrijven als zelfanalyse heeft hier duidelijk een genezende functie, terwijl "het enige geheim van het kunstenaarschap: een scherper noterend geheugen", en de schrijvershouding tegenover het leven hem voor het (pijnlijke) probleem van de dualiteit van het schrijverschap stelt (de schrijver en/of de mens).

Zoals in het werk van veel tijdgenoten van Fonteyne, komt ook hier een kasteelscène voor. "De oorlog verwezenlijkte in ons leven een kapittel uit "Le Grand Meaulnes", maar de bitterheid om de oorlog (achteraf) steekt schril af tegen het betoverende van het kasteelavontuur". De invloed van Alain Fourniers "Grand Meaulnes" op het vooroorlogse literaire werk is in Vlaanderen immens geweest.

Ook in "Kinderjaren" domineert de schreeuw van de "verloren generatie": "Geen jeugd is ontgoochelder de wereld ingetrokken dan wij, met onze vervallen dromen. Ons gemoed was ingedeukt en velen van ons zijn haat- of zenuwlijders. Brutaliteit en cynisme vormen de verdedigingsmiddelen tegen het leven. Onze oorlog duurde veertig jaar". Toch "zijn wij het laatste gelukkig geslacht. Onze voorouders hadden nog alles voor ogen, onze kinderen niets meer dan een arme en vervlakte wereld". (K. p. 169)

In het "achteraf geschreven voorwoord" wordt de autobiografie gerealitveerd tot een "Portret van de auteur op jeugdige leeftijd". Dit bewijst dat N.E. Fonteyne met de moderne wereldliteratuur vertrouwd was en James Joyces "A Portrait of the Artist as a young Man" uit 1916 moet gelezen hebben. Stel je voor, een Veldegemenaar leest in de dertigerjaren James Joyce !

Zo vormen deze "Kinderjaren" een bittere terugblik op "twintig jaren queeste" en het is doodjammer dat de auteur geen vervolg heeft kunnen publiceren. Er wordt verteld dat het manuscript van een vervolg op "Kinderjaren" heeft bestaan, maar zoek is geraakt.

Voor André Demedts (14) doet Fonteynes smalen met de democratie "een tikje belachelijk aan". Hubert Lam-po vindt het daarenboven vreemd dat een schrijver van het platteland zulke antisemitische trekken vertoont. Fonteyne heeft het in "Kinderjaren" inderdaad over "rammeljoden en prondelaars" (K. p. 168). Een verklaring voor dergelijke sporen in Foneynes werk ligt voor de hand. Het oeuvre werd geschreven in de tijd van het opkomende nationaal-socialisme in Duitsland en Italië, dat ook in sommige katholie-

ke middens op sympathie mocht rekenen. In onze provincie stichtte Joris van Severen zijn (paramilitaire) Verdinaso in 1931. A.W. Willemsen noteert in deel 5 van "Twintig eeuwen Vlaanderen" dat Van Severen begin 1932 enkele spreekbeurten over "de nationaal-socialistische actie in Duitsland" hield (p. 305). "Het traditioneel Vlaams-nationalisme was een partij-demokratische rotboel", was "demofederalisme". "Van de Duitse nazi's nam men behalve het scheldvocabulaire ook het antisemitisme".

In N.E. Fonteynes werk vinden talrijke verschijnselen van de dertiger jaren een klankbord. Hij was een kind van zijn tijd, verbonden met zijn lotgenoten. Met lette hierbij op het gebruik van de wijvorm in "Kinderjaren". Ook zijn lectuur (A. Fournier, J. Joyce, Elsschot, Buysse, Balzac, Stendhal...) vond in zijn werk een weerklank. Fonteyne getuigt in zijn "Kinderjaren" van een voor die tijd meer dan merkwaardige belezenheid !

Wij kunnen geen lovender slot bedenken dan de woorden van Alstein in "Dietsche Warande en Belfort" van oktober 1978 : Kinderjaren "is een boek dat inderdaad uniek is door zijn potentieel aan intellectuele en gevoelige kracht" (p. 588-596).

"Kinderjaren, die aangrijpende biecht" (André Demeds) was "een groot boek voor een (te) klein land" (H. Lampo).

Bertrand Denys
november 1981.

BRONNEN:

- (1) Marcel Matthijs: "Norbert Fonteyne, een groot Westvlaming" in: West-Vlaanderen, 1954, p 55-57.

- (2) N.E. Fonteyne: "De een en twintigste Vlaamsche Kop", E.H. Leo De Geeter-comiteit, 1935, 58 blz.
- (3) Gaston Durnez: N.E. Fonteyne, in: Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, Lannoo, Tielt, deel I, p. 521-522, 1973.
- (4) N.E. Fonteyne: "Kinderjaren", Heidelberg-Hasselt, 1965, 171 blz.
- (5) Antoon van der Plaetse: "Herinneringen aan Norbert Fonteyne" in: Dietsche Warande en Belfort, 113de jg., nr.1, jan. 1968, p. 46-49.
- (6) N.E. Fonteyne: "Pension Vivès", uitg. De Sikkel, Antwerpen, 1936, 173 blz.
- (7) N.E. Fonteyne: "Polder", uitg. De Sikkel, Antwerpen, 1937, 163 blz.
- (8) Paul de Vree: "F.N. Fonteyne: Polder" in Dietsche Warande en Belfort, 1937, 1937, p. 375-377.
- (9) Marcel Matthijs: op. cit. p. 57.
- (10) N.E. Fonteyne: "Hoe de Vlamingen te laat kwamen", geïllustreerd door M.F. Severin, uitg. De Sikkel, Antwerpen, 1937, 44 blz.
- (11) N.E. Fonteyne: "Voor een ruimer moedertaalonderwijs", Torhout, 1938.
- (12) Marcel Matthijs: op. cit. p. 57.
- (13) Joos Florquin: "Ten huize van... 13", Davidsfonds, Leuven, 1977. Interview met Paul de Vree, p. 144.
- (14) André Demedts: "N.E. Fonteyne: Kinderjaren", in Dietsche Warande en Belfort, 1940, p 409-410.

BIJLAGEN

1. Lijst van de onderwijzers, die bij het afsterven van de heer Fonteyne werkzaam waren in de Veldegemse gemeenteschool:

<i>Ferdinand Hillewaere</i>	(1907 - 1940)
<i>Camiel De Cuyper</i>	(1914 - 1955)
<i>Michiel Garsbeke</i>	(1921 - 1955)
<i>Norbert Fonteyne</i>	(1923 - 1938)
<i>Jozef Willaert</i>	(1933 - 1965)
<i>Gaston Gobert</i>	(1934 - 1944)

2. Lijst van de leerlingen, die tijdens het schooljaar 1937-1938 in de klas van meester Fonteyne de lessen volgden (3de leerjaar):

<i>Allaert Gaston</i>	<i>Lingier Sylvère</i>
<i>Allaert Oscar</i>	<i>Loose Cyriel</i>
<i>Brinckman Marcel</i>	<i>Mahieu Gerard</i>
<i>Bonte Noël</i>	<i>Moeyaert Henri</i>
<i>Cool Roland</i>	<i>Moeyaert Roger</i>
<i>Damme Gerard</i>	<i>Rogiers Etienne</i>
<i>Demuydt Daniël</i>	<i>Stroobant Gerard</i>
<i>Desanghere Gerard</i>	<i>Stubbe Kamiel</i>
<i>Eecloo Julien</i>	<i>Stubbe Gilbert</i>
<i>Fonteyne Gerrit</i>	<i>Trio Julien</i>
<i>Galleyn August</i>	<i>Vanhoornweder Emmanuel</i>
<i>Goegebeur André</i>	<i>Vanhoutte Omer</i>
<i>Goethals Marcel</i>	<i>Vanslebrouck Marcel</i>
	<i>Willaert Gerard</i>

Voor de gegevens in bijlage, hartelijk dank aan de onderwijzers Michiel, Caesar en Oswald Garsbeke.

3. Het nawoord van prof. dr. Deprez in "Kinderjaren".

De recent verschenen vierde druk van "Kinderjaren" (1981) kreeg een nawoord mee van prof. dr. Ada Deprez (R.U.G.). Haar overzicht van leven en werk van N.E. Fonteyne baseerde zij op "informatie, ons in schriftelijke - al dan niet gedrukte - of mondelinge vorm overgemaakt door de Fonteynestudaxen..." ("Verantwoording" in K. p. 187). Archiefmateriaal of nog levende getuigen uit Veldegem werden blijkbaar niet geraadpleegd. Er blijven dan ook vragen hangen. Ook kleine onjuistheden ontsieren het nawoord. Daarom wenste ik hieraan enkele regels te wijden.

- 1) N.E. Fonteyne werd geboren op 16 december 1904 en niet op 14 december 1904.
- 2) Dat de Fonteyne-mythe ontstond na de aardbeving die met zijn teraardebestelling gepaard ging, lijkt mij toch wat overdreven. Rond de jonge, talentvolle schrijver hing een Vlaams aureool na het verschijnen van "Hoe de Vlamingen te laat kwamen". Dat hij dan ook nog op 34-jarige leeftijd stierf, maakte het romantische beeld van Norbert E. Fonteyne compleet. Het postuum verschenen, magistrale "Kinderjaren" kon de mythe alleen nog wat versterken.
- 3) Volgens Ada Deprez is er enige onduidelijkheid in de levensloop van de schrijver tussen 1923 en 1925. Pas in 1926 werd hij aangesteld in de Lagere Gemeentelijke Jongensschool van Veldegem. Verder vraagt schrijfster zich af of Fonteyne wel slaagde in zijn laatste examen te Torhout en of hij tussen 1923 en 1925 wellicht niet ambtelos was. Wij onderzochten het archief van beide scholen en konden constateren dat Norbert Fonteyne in september 1923 aangesteld werd als onderwijzer te

Veldegem, nadat hij in juni 1923 zijn onderwijzersdiploma te Torhout had behaald met 77,1 % van de punten. Ten bewijze enkele deeltuitslagen: Nederlands opstel: 24,5/30; letterkundige ontleding: 27/30; rekenkunde en metriek stelsel: 44/70; Frans opstel: 19/20; geschiedenis: 37,5/40; muziek: 5/20.

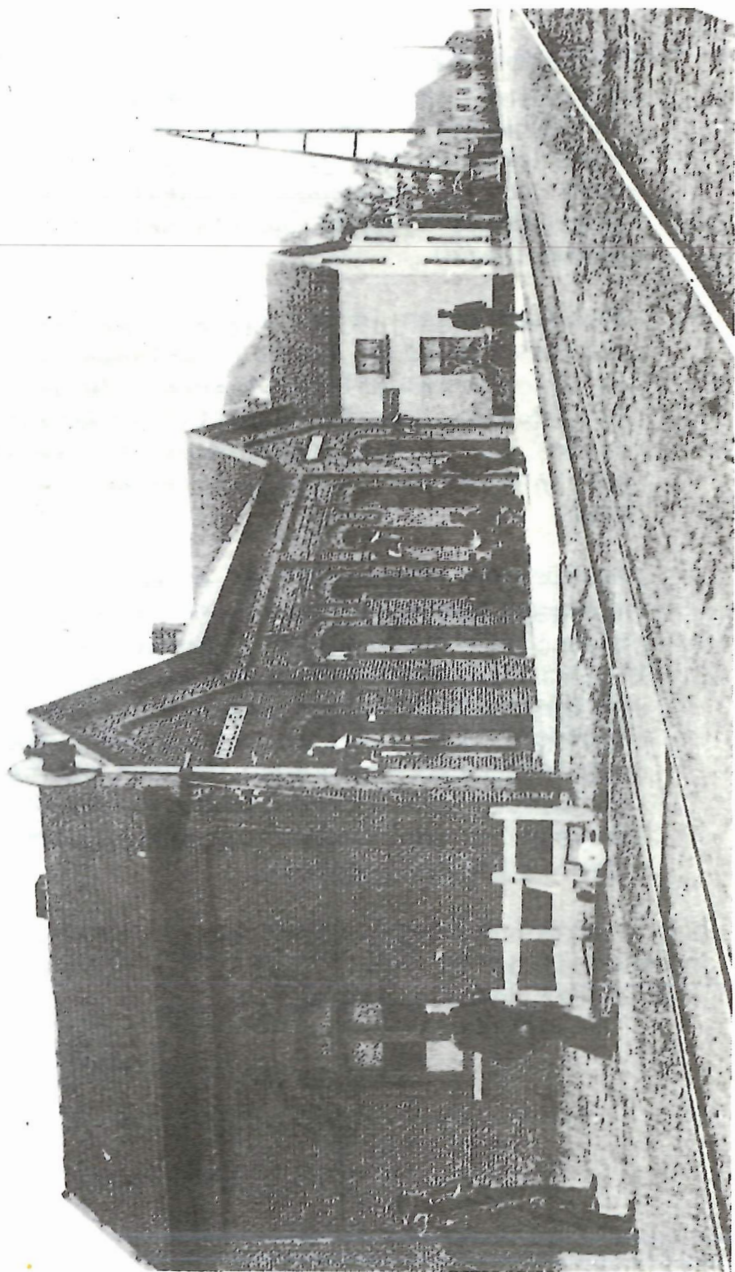
Medeleerlingen in dat laatste jaar van zijn normaalschoolstudies waren M. Deblauwe uit Zedelgem, A.K. Inghelram uit Middelkerke, Adrien Plasschaert uit Oedelem (thans woonachtig in Knokke), C.J. Pollét uit Torhout, Alb. Roose uit Aartrijke (vader van Godfried Roose), A. Vandermeersch uit Torhout.

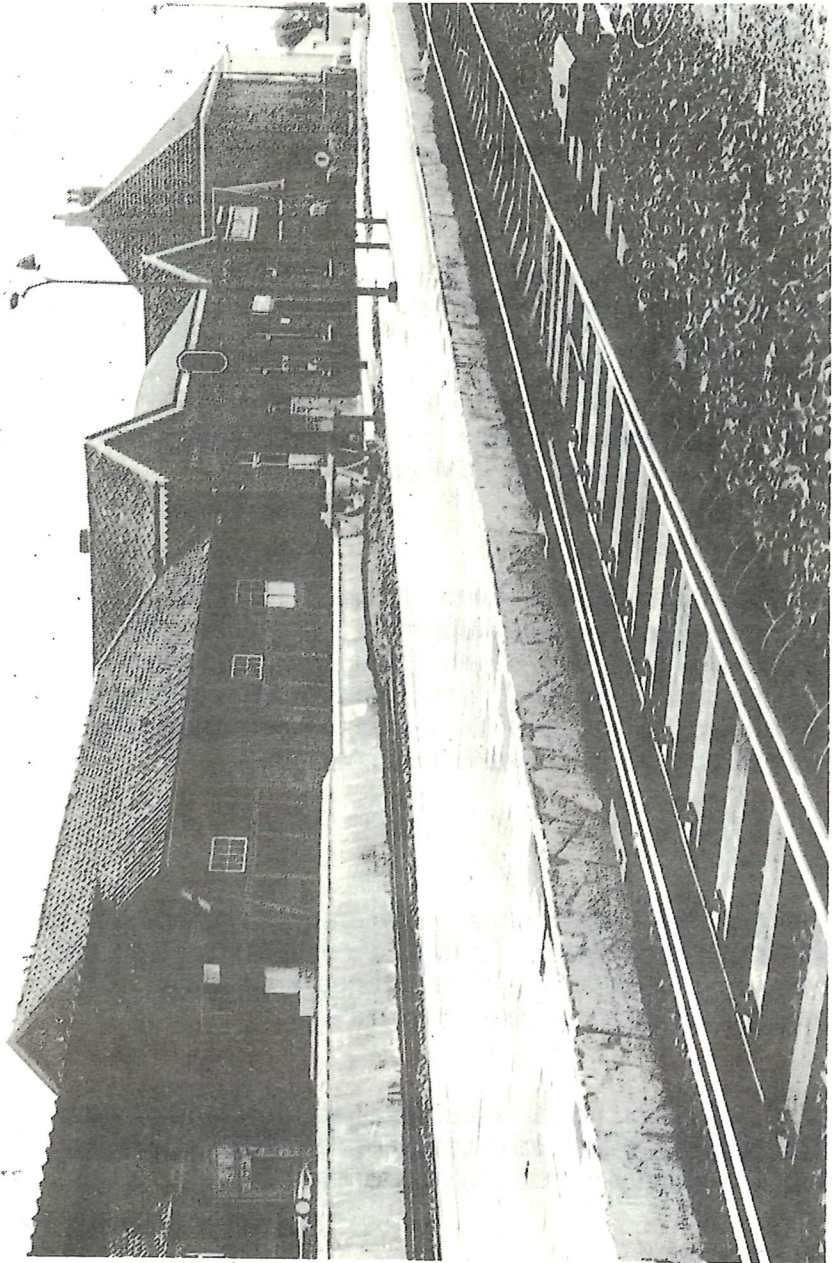
Ada Deprez vraagt zich af of meester Fonteyne te Veldegem aangesteld werd "met een aanbeveling van zijn school" (K. p.176). Rustend onderwijzer Michiel Garsbeke herinnert zich nog goed de dag dat Norbert Fonteyne, samen met zijn vader, bij hoofdonderwijzer en oud dorpsgenoot (Oedelem) Camiel Decuyper aan kwam kloppen voor werk. Waarschijnlijk zal de Oedelemse afkomst bij meester Decuyper en het toenmalige gemeentebestuur de doorslag hebben gegeven.

Wij vonden het nuttig deze aanvullingen, eigen hypothesen en correcties bij het "Nawoord" van prof. dr. Ada Deprez te publiceren.

B. Denys.

Zedelghem — Statie - Gare.

VROEGER EN NU

Deze keer een gezicht op het station te Zedelgem met de woning van de stationschef. De oude prentkaart is afgestempeld in 1906. Het station zelf is sindsdien weinig veranderd; wel is de woning van de chef vernieuwd (nu onbewoond) en werd door de Duitsers in W.O. I een goederenloods in stukwerk aangebouwd. De perrons werden in 1924 aangelegd.

De spoorlijn Brugge-Kortrijk werd in 1846 aangelegd door een Engelse maatschappij. Er reden toen acht treinen per dag, die allen stopten te Zedelgem en te Loppem. Voor een biljet van Zedelgem naar Brugge of Torhout telde men 40, 60 of 80 centimes neer, naargelang de klas waarin men reisde.

Nu stopt te Zedelgem op werkdagen één trein per uur in beide richtingen. Tijdens de weekends één per twee uur. Een kaartje naar Brugge kost nu 35 fr. in tweede, en 45 fr. in eerste klas.

De N.M.B.S. wil het bestaande station slopen tegen 1985 en een nieuw oprichten aan de overzijde van de sporen, meer naar het centrum toe.

Patrick Arnou.

DE HOEVE NOORTWEGHE EN HAAR BEWONERS

GÉRY CAPPON

Langs de Diksmuidse Heirweg ter hoogte van de gewezen herberg de "Blauwe Kroon" ontmoeten we ongetwijfeld één van Zedelgems mooiste hofsteden: de hoeve "Noortweghe". Dit landbouwbedrijf wordt momenteel uitgebaat door het gezin Michiel Deceuninck-Vancopenolle en is eigendom van het O.C.M.W. te Brugge. Oorspronkelijk was het in handen van het Sint-Janshospitaal, dat met de Franse Revolutie resulteerde in de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen. Het Sint-Janshospitaal had een rijk patrimonium en telde heel wat hofsteden onder haar buitengoederen: zoals het hof ter Lepe in Aartrijke, ten Briele in Sint-Michiels, Altena in Adegem, Schewinge in Zuienkerke, enz. (1)

1. DE OORSPRONG VAN DE HOFSTEDE EN HET CHARTER UIT 1430. (2)

Door schenking van de graaf van Vlaanderen in het jaar 1296 had het Sint-Janshospitaal het Vloethemveld verkregen. Bijna honderd jaar later, op 27 oktober 1392, schonk Franchois Vanden-Poele als watergraaf (a) 24 bunders (b) veld in erfelijke cijns aan Hughe Hughezone voor 12 schellingen per jaar. Het charter meldt: "viere ende twintich bunnre velts, dat men heet Bulscamp, liggende in de prochie van Zedelghem ten steenen cruce, an de noordside van den Groten Heerweghe, tusschen Brug-

ghe ende Dixmude..." Opmerkelijk is wel de benaming "Bulscamp". In die tijd was het Bulskampveld zeer uitgestrekt en grensde oostelijk tot Maldegem en Eeklo, en westelijk tot onze streken en zelfs tot Lichtervelde. Het Provinciaal Domein te Beernem, dat ongeveer centraal ligt in dit immens heidegebied, draagt de eeuwenoude benaming Bulskampveld.

Een nauwkeuriger localisatie wordt aangegeven door de vermelding "ten steenen cruce"; waarschijnlijk een soort grenspaal, die misschien wel als afbakening diende met de goederen van het Sint-Janshospitaal. In 1392 moet er wel een kleine uitbating geweest zijn, aangezien die 24 bunder veld westelijk paalden aan "Huughe (hof)stede".

Uiteindelijk is op 8 juli 1430 dat voornoemd goed in handen gekomen van het Sint-Janshospitaal te Brugge, waarbij de ergenamen hun goederen verkochten. Ook de rekeningen van het hospitaal uit 1430 vermelden deze eigendomsovergang door aankoop: "vander helt vanden husen ende hofstede vanden hove ter Vraghe, met XII bunnre velts, licghende inde prochie van Zeleghem, ten Noordwycke; ghecocht jegenen de aeldinghers (=erfgenamen) van Saelmón Mande". De aankoopsom bedroeg 68 lb. 2 s.par. (3)

In de vorige tekst wordt de hoeve aangeduid met de naam "ter Vraghe". Deze benaming wordt in de rekeningen van het hospitaal het laatst vermeld in 1470 (4). Anderzijds wordt in 1557 in een legger van de dis van Zedelgem nogmaals deze benaming aangetroffen: "die van Ste Janshuus in Brugge... ende es d'hofstede ter Vraghe metten landen..." (5)

De hoeve Noortweghe langs de Diksmuidse Heirweg nr. 1.

2. HET ONTSTAAN VAN DE HOFSTEDE.

Uit voormeld charter blijkt dat de eerste hoevegebouwen dateren van vóór de jaren 1392. Op 13 januari 1401 had Hughe f. Huughs 9 gemeten veld en land verkocht aan Everaerd f. Huugs "met den rechte vierendeele van eenen huus dat staet up al dit voors. (eyde) land..."

Pas wanneer het hospitaal in 1430 dit goed definitief verwerft, komen er meer en konkrete gegevens tot ons door, waarvan ik hier enkele wil aanstippen:

"Costen van temerene (= timmeren) ant hof ter Vraghe bi Jan Veldekin 14 1/2 daghen.
Comt 5 lb. 6 s.par." (6)

"Van costen ghedaen, die bi Jan ende sine wive die thof hopene hilden (=open hielden);
16 s. par." (6)

"Costen ghedaen van werkene ant hof ter Vraghe van zaghene aldaer bi Joos f. Jan ende Gheerkin zine ghezelle (= knecht) elc 10 daghen over den dach 12 s. par.
Comt 6 lb. par. (7)

"Van costen ghedaen biden prochianen van Zedelghem, als men ter Vraghe een huus vervoerde,
24 s. par." (8)

"Van costen ghedaen den machenare (=metselaar) te dienen, 3 daghen bi Jacop Michiels,
9 s. par." (8)

"Van VIII^m (=8000) steenen van Brugghe te voerene up thof ter Vraghe, over duust 20 s.par."
(8)

*"Van 16 voeder leems vande velde te voerene
tote der Vraghe bi Jacop f. Michiels,
16 s. par." (8)*

Uit deze bondige kostennota's mag worden aangenomen dat eerst een soort houten geraamte werd getimmerd om dan nadien door een stel welwillende parochianen ter plekke te gaan plaatsen. Daarna kon de metselaar aan het werk, maar hij zal met de beschikbare hoeveelheid stenen enkel en alleen het allernoodzakelijkste hebben kunnen uitvoeren, zoals uiteraard de schoorsteen. Verder werd nog leem aangevoerd uit het Vloethemveld en werd het dak bedekt met stro. Alles bij elkaar niets meer dan een lemen huisje met een strodak, dat alleen nog op onze dagen kan bezichtigd worden in het Openluchtmuseum te Bokrijk...

Al deze werken werden uitgevoerd in 1430. Ook de volgende jaren werden regelmatig delen bijgebouwd en reparaties uitgevoerd aan de hoevegebouwen. In 1439 werd o.a. een nieuwe bakoven geplaatst:

*"Coste ghedaen van werken an onse huuse ter
Vraghe van een nieuwen hovene aldaer te maken
ende de steenen daertoe leverene,
3 lb. 13 s.par." (9)*

*"Van leeme daer an verbesicht (=verbruikt),
26 s. par." (9)*

*"Van gleye ende van deckene aldaer,
28 s.par." (9)*

3. DE LIGGING VAN DE HOFPLAATS.

In de maanden mei en juni 1623 werd door landmeter

Inghelstoet een legger opgesteld van de hofstede en haar medegaande landerijen (10). Uit deze beschrijving blijkt dat in 1623 de hoevegebouwen opgericht waren op de plaats overeenkomstig met de actuele toestand. Verder wordt het duidelijk dat de hofplaats in een vroegere periode op een andere plaats was ingeplant. Hier wil ik het belangrijkste fragment uit deze tekst laten volgen:

"... 2 lynen lants, daer wylent een hofstede up stont, dictum de verbrande hofstede, metten gheheelen hofgrachten an alle zyden, tusschen den Dixmudtschen Heerwech voornoemd ande zuudzyde... ende met dese verbrande hofstede plocht wylent alle dese omliggende landen mede te gaene... ende zyn nu al totter voorschreven hofstede ghevought."

De tekst is formeel: langs de Heirweg stond een volledig omwalde hoeve, die uitgebrand geweest is en waartoe alle omliggende landerijen behoorden. De hofgrachten, waarvan sprake, zijn gedolven in het jaar 1448 door de bewoner van de hoeve, waarvoor 6 lb. par. van zijn pachtsom werd afgetrokken:

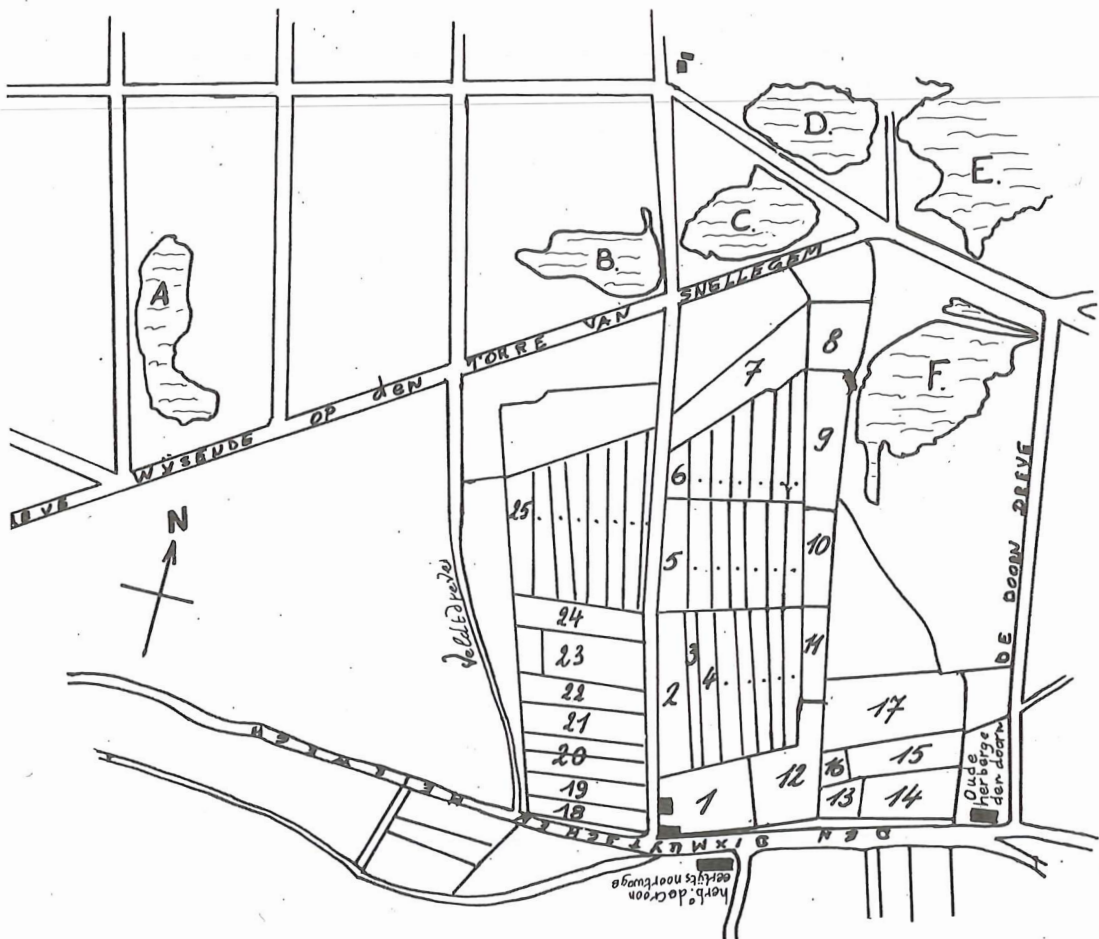
"Jacoppe Pardieu, vander hofgracht daer hi woont in Zedelghem te verdelvene ende de hofstede te hooghene." (11)

Bij nader toezicht in de voornoemde legger kan worden besloten dat de ligging van de verbrande hoeve zich situeerde oostelijk van de militaire spoorweg en ten noorden van de Diksmuidse Heirweg. Deze plaats valt samen met de "Romeinse Standplaats", waarover F.T. Ronse gewaagd (12). De nauwkeurig opgemeten buizen, waarover voornoemde auteur zeer uitvoerig handelt, zullen wel vermeende Romeinse waterleidingsbuizen zijn. Ze zijn niet meer dan van een

middeleeuwse hoeve...

Het is mogelijk de legger van 1623 te projecteren op de kaart van 1769, getekend door D.T. Huysseune. In deze tussenperiode van 146 jaar is nauwelijks iets aan het uitzicht van deze omgeving gewijzigd. De navolgende lijst, met gegevens uit 1623, is in overeenstemming met de schets op de volgende pagina, een schets naar de kaart van de voornoemde Huysseune.

1. De hofplaats. Ten westen van deze hofplaats loopt een rechte dreef noordwaarts naar het Sint-Janshuisveld. In 1623 werd deze dreef de "Cauwedreef" genoemd (10), en in 1769 is het de "hofdreef". In meer recentere tijden en tot op heden wordt gesproken van de Jabbekeweg. Deze dreef werd in 1622 volledig nieuw beplant met jonge eiken (10). De oppervlakte van de hofplaats bedroeg toen 2 g. 87 r.
2. 1 g. 184 r. weideland.
3. 150 r. bos, toebehorende aan Mr. Jan van Haveskerke.
4. 6 strengen land met een oppervlakte van 6 g. 106 r., beplant met eiken en jonge plantsoenen.
5. 7 strengen met een oppervlakte van 6 g. 10 r. beplant met eiken en jonge plantsoenen. Dit stuk draagt de naam van de "Middelstrynghe".
6. 7 strengen met een oppervlakte van 5 g. 250 r.
7. 2 g. 160 r. verwilderd bos, dat voorheen de Nedermeers werd genoemd.

Schets naar de kaart van D.T. HUYSSSEUNE, anno 1769.
(O.C.M.W. Brugge: ASJH, Legger van een hofstede te Zedelgem)

8. 2 g. 200 r. verwilderd bos, dat voorheen de Nedermeers werd genoemd.
9. 1 g. 289 r. bos, aangeplant in 1618.
10. 1 g. 68 bos, aangeplant in 1620.
11. 1 g. bos, aangeplant in 1616.
12. 1 g. 30 r. weiland.
13. 200 r. land *"daer wylent een hofstede up stont, dictum de verbrande hofstede..."*
Kadasternummer: A 131.
14. 1 g. 150 r. land, genoemd "t'Cootstick".
Dat stuk is *"vutten velde ghedolffen ende ghewonnen."*
15. 1 g. 100 r. land, eveneens uit het veld gewonnen.
16. 75 r. weiland.
17. 3 g. 30 r. land met een haag in het midden en is eveneens uit het veld gewonnen.
18. 1 g. 25 r. land, genaemd "de Warande".
19. 1 g. 170 r. land.
20. 2 g. 24 r. land (2 strengen).
21. 1 g. 179 r. land.
22. 1 g. 114 r. land.
23. 2 g. 182 r.: *"2 strynghen magher busch van een jaer houdt"*.
24. 1 g. 260 r., beplant met jonge plantsoenen.
25. 9 g. 83 r. land, bestaande uit 8 strengen en wordt het "Cleen Bedelf" genoemd.

De vermelde vijvers op de schets:

- A. Lationdatie
- B. De Ballievijver
- C. De Maraschvijver
- D. Het Klein Vloethemvijverken
- E. De Grote Vloethemvijver (deel)
- F. Het Maantje Vijverken

4. DE HOEVE IN DE 15de EEUW.

Het is lang geen sinecure een klare kijk te verkrijgen op de situatie in de jaren 1400. Aanvankelijk is er ongetwijfeld sprake van 3 woningen, met elk hun pachter. Deze toestand houdt aan tot 1464, toen het aantal woningen gereduceerd werd tot 2 om op het einde van de 15de eeuw - in 1493 - terug te vallen tot één enkel hof.

Daarbij komt nog dat de benamingen van elk hof of woning van jaar tot jaar in de rekeningen de onduidelijkheid in de hand werken. In de rekening van 1436-'37 (13) lezen we:

- 1° "Van onse goede ter Nieuwer Herberghen, daer Wouter De Tratsenaer nu woont, groot 39 g. lande, omme 33 lb. 12 s. par. tsiaers. Dezen pacht ghinc in int jaer (14) 36, 9 jaer lanc."
- 2° "Item inde prochie van Zedelghem van onse goede daer Jan f. Boudins in plach te wone, groot 12 g. lands, vercheinst Jacob f. Michiels, omme 13 lb. 8 s. par. tsiaers".
- 3° "Item inde zelve jeghenode (=wijk) van onse huze ende hofstede ter Vraghe, daer Jacop Pardieu woont, omme 14 lb. 8 s. tsiaers".

In sommige rekeningen wordt "1°" ook wel eens het "meeste goet ter Nieuwer Herberghen" genoemd en "2°" het minste goet ter Nieuwer Herberghen" (14).

In 1465 heeft Jacob Vanpraet "beede onse goeden t'Zedelghem met 50 g. 53 r. lands" in cijns, terwijl David Busschaert huurder is van de herberg ter Vraghe! (15). Vanaf 1465 wordt het "meeste" en het "minste" goed samengevoegd en wordt van nu af aan kortweg "onse stede t'Zedelghem" genoemd; terwijl het hof ter Vraghe wordt omgedoopt tot "tgoet ter Vraghe metten herberghe" ofwel "de herberghe 't Selegem, ghenamp den Nieuwe Herberge". (16)

De woning ter Vraghe was toen wellicht met haar 6 g. land onvoldoende groot om als rendabel landbouwbedrijf te fungeren; en met de uitbating van een herberg erbij, konden de zaken er wat rooskleuriger voor staan.

Dat de herberg het hard te verduren kreeg, bewijzen nogmaals de rekeningen van 1493, toen Jacob Spynt huurder was: "nu verbrant es by meskient"(c)(17). In ditzelfde jaar had Lauwers De Buuse fs. Rycquaert de "stede met 53 g. lands" overgenomen van zijn voorganger Jacop Vanpraet fs. Victoor. Lauwers De Buuse is er slechts 2 jaar gebleven, want in 1495 "light d'hofstede leich". (18)

Dat men het niet zo nauw nam met de juiste benamingen, bewijst ook volgend voorbeeld. In 1435 waren het hospitaal en de pastoor van Zedelgem tot een overeenkomst gekomen, betreffende een erfelijke rente op het "goed ter Vraghe" ten belope van één pond was per jaar (19). In de uitgaven van de rekening 142 (1441-'42) fo. 70 v. wordt gemeld dat de kerk van Zedelgem over de jaren 1437 tot 1440, 3 lb.

10 s.par. ontvangt "by wette up ons goedt ter Niewer Herberghen".

5. DE PACTERS VAN DE HOEVE

Dank zij de rekeningen van het hospitaal, die in dubbel werden opgesteld en zorgvuldig bewaard worden in het archief van het O.C.M.W. te Brugge, is het mogelijk nagenoeg een volledige lijst samen te stellen van de pachters op de hoeve Noortweghe. Wel worden enkele hiaten vastgesteld en dan vooral in troebele tijden zoals de Geuzentijd.

De pachtsom voor de hoeve was soms nogal sterk uiteenlopend, doordat de verpachte oppervlakte niet altijd dezelfde was. Het gebeurde wel vaker dat het gehele veld werd medeverpacht (ruim 600 g.) Bij andere pachtcontracten werd afgezien van de 15 visvijvers, die dan afzonderlijk werden verpacht. Ook stukken landerijen en veld werden van tijd tot tijd aan de hofstede onttrokken. Dit gebeurde o.a. meermaals met het "Grote Bedelf", een stuk - aanvanke-lijk heide - dat westelijk ligt van de huidige hofplaats en langs de noordkant van de Heirweg.

Het is ook opmerkelijk dat de pacht soms deels of zelfs geheel in natura wordt verrekend. Zo werd bv. betaald met room, kaas ofwel met karpers en snoeken uit de visvijvers of ook nog door het leveren van brandhout. Zelf het presteren van arbeid werd al betaalmiddel aangézien, zoals bv. het vervoer verzekeren met paard en kar:

*"An Loijs Cocqueau over de leverijnghe van drie-
duust poorters (d) tot 6 s.gr. thondert, es
9 lb. gr. ende over tvoeren van zeker boom-
hout 2 lb. 4 s.gr., zo dies blyct by ordonnan-*

*tie van mevrauwe ende quytantie daer onder
staende vanden 15^e septembre 1622; es hier
11 lb. 3 s.gr. (20)*

De pachtsom bedroeg op dat ogenblik 16 lb. 13 s. 4 gr. met betrekking tot 70 g. 84 r. land, waarin het Groot en het Kleine Bedelf zijn begrepen. Verder had hij nog 17 g. 24 r. in pacht. Voor 30 s.gr. had hij eveneens nog 557 g. veld en 77 g. mager bos in pacht. De 24 g. 50 n̄. "velt ende verwilderde woestyne" had dezelfde Loijs Cocqueau eveneens in pacht voor de som van 2 lb. 9 gr. per jaar (21). In het totaal dus de remarkabele oppervlakte van 745 g. 157 r., waarvan nauwelijks 9 % vruchtbare grond...

Hierna volgt de lijst van de pachters van de hoeve Noortweghe, een lijst die als document haar waarde heeft en tevens een belangrijke bron kan betekenen voor familievorsers.

Nā LAUWERS DE BUUSE (reeds hierboven vermeld) komt op de hoeve in 1498 een zekere PIETER VALENTIJN. De hoeve was toen 53 g. groot, waarvoor een pachtsom van 36 lb. par. diende betaald te worden in 1513. In 1514 bedroeg de pacht 40 lb. par. en in 1516 reeds 42 lb. 10 s. par. In 1518 komt op Noortweghe een niēuwe pachter: CORNEEL RAMONDTS, zoon van Maarten, die 92 lb. par. per jaar moest neertellen voor de pacht. Dit betekent dat over een periode van nauwelijks 5 jaar, de pacht met 250 % was gestegen! Een teken dat de toenmalige geldwaarde sterk was gedevalueerd. Reeds 5 jaar later is Corneel Ramondts overleden en is zijn echtgenote nog twee jaar op de hoeve gebleven als weduwe. Zij is dan hertrouwd met PIETER VAN MALE, die de niēuwe pachter wordt op Noortweghe. Reeds in 1539 werd hij opgevolgd door NICASIUS VANDEWALLE, die er zelf

slechts één pachtperiode van 9 jaar is gebleven.

In 1548 onderschreef JACOB RAMMONDT een pachtkontrakt. Hij overleed reeds 2 jaar later en zijn echtgenote heeft het hof verlaten in 1552. Ook de opvolger FRANSOYS SATELANE is er niet langer dan 3 jaar gebleven en heeft in 1555 zijn pacht overgelaten aan ADRIAEN LIEVENS, die het hof beboerd heeft tot 1570.

In de legger van de dis van Zedelgem uit 1557 lezen we dat de hofstede "ter Vraghe" toen bezet was met een rente van 5 s. par.

ADRIAEN PHILIPS wordt de nieuwe pachter en de hofstede is intussen uitgegroeid tot 58 g. 100 r. Hier bemerken we dat de pacht wordt uitgedrukt in Vlaamse ponden; het gevolg van het sterk gedevalueerde Parijse pond.

In 1573 bedroeg deze pacht 9 lb. 10 s. gr. Hoelang Adriaen Philips op Noortweghe is gebleven, kon niet achterhaald worden. Hier komen we trouwens terecht in de volle Geuzentijd voor onze gewesten. Het duurt dan ook tot 1581 vooraleer het hospitaal opnieuw een rekening opstelt.

In dat jaar was JAN VAN MALE reeds pachter op de Sint-Janshoeve te Zedelgem. Voor de jaren 1585-'86 werden geen pachtontvangsten genoteerd in de rekeningen tenzij voor de hofstede ten Briele te Sint-Michiels. Opnieuw hebben we af te rekenen met een hiaat van 10 jaar. Ook voor de jaren 1595-'96 is er geen ontvangst m.b.t. de hofstede Noortweghe. Het moeten wellicht zeer onrustige tijden geweest zijn die de plattelandsbevolking naar de stad deden vluchten. De rekening van 1604-'05 brengt enige duidelijkheid: "Jan Van Male hadde eertijds in pach-

te" de hofstede te Zedelgem. Hij zou achterstand hebben opgelopen in zijn pacht. Door de levering van hout e.a. werd door de voogden van het godshuis op 13 januari 1605 de schuld gemodereerd tot slechts 7 s. gr., zijnde de rest voor de jaren 1581-'83. Jan Van Male heeft echter de hoeve niet opnieuw betrokken; de hoeve is zelfs tot 1607 "vague" gebleven.

Voor een lage pachtsom van 4 lb. 10 s. gr. per jaar heeft een driemanschap de hoeve nieuw leven ingeblazen. Het waren JAN LOOTENS, CHRISTIAEN TRONCK en WILLEM TEMMERMAN, die hun pachtkontraakt van 9 jaar tot 1615 voleindigden. En vanaf nu schijnen de zaken op Noortweghe beter te gaan verlopen. De pachters blijven over het algemeen langer op de hoeve, en deze rij wordt ingezet door LOYS COCQUEAU. Volgens de nieuwe legger van 1623 door landmeter Inghelstoet bedroeg de oppervlakte van de hofstede toen 70 g. 84 r. In de oudst teruggevonden pachtbrief worden enkele details vernomen. Loys Cocqueau mag één keer per pachtperiode van 9 jaar de bossen en kanthagen kappen. Anderzijds verbindt de pachter er zich toe zorg te dragen voor alle jonge aanplantingen en dit ten voordele van het hospitaal. De pachter moet er eveneens voor zorgen om "alle de schoten te bevryden jeghens menschen ende beesten up peyne vanden schaede" (22). Loys Cocqueau stierf op 1 september 1642 op de leeftijd van 53 jaar. Op het ogenblik van zijn overlijden was hij Sint-Laurentiusmeester en eerder was hij reeds dismeester geweest te Zedelgem (23). Zijn echtgenote hertrouwde met NICOLAES CARROEN, die verder de hoeve heeft uitgebaat tot 1655. Nicolaas Carroen deed in tegenstelling met zijn voorganger minder goede zaken. Hij had nog 30 lb. gr. pachtachterstand van het jaar 1651 en de volgende jaren 1652 en '53 waren helemaal nog niet vereffend, zodat "alle de

goederen van Nicolaas Carroen" verkocht werden "mette stocke" (24). Op 24 april 1655 heeft ADRIAEN COCQUEAU, zoon van de voormelde Loys, de pacht van zijn stiefvader overgenomen voor 45 lb. gr. per jaar (25,26). Adriaen Cocqueau trouwde nog hetzelfde jaar met Petronille Logghe, de dochter van Mattheus Logghe d'oude. Maar het geluk was niet ter zijde van Adriaen, gezien hij reeds stierf op 2 mei 1657, als vader van een kind van 7 maand oud en naar hem genaamd.

Op een hoeve als Noortweghe beschikte Adriaen Cocqueau over 2 paarden, die samen met de wagen, de ploeg, de twee eegden en het paardeharnas een waarde hadden van 21 lb. gr. De veestapel omvatte 4 melkkoeien, 4 vaarzen van twee jaar en één jaarlingvaars. De varkensstal bevatte slechts 1 varken met twee biggetjes. De belangrijkste teelten op de landerijen waren: 9 g. rogge, 6 g. haver, 3 g. boekweit en 100 r. wortels (27).

In 1659 komt een nieuwe pachter op de Noortweghehoeve: CORNELIUS LOGGHE, die getrouwd was met Petronilla Vermote. Hij had 77 g. 30 r. land in gebruik met daarnaast nog ongeveer 12 g. veld. Pieter Logghe d'oude had toen de visvijvers in gebruik, samen met eveneens 12 g. veld (28). Pieter Rommens had toen het "CLEEN BEDELFF" in pachte, alwaar hij ook woonde aangezien hij "daer een huuseken op ghetimmerd heeft" (29). In 1667 had Cornelis Logghe enkele herstellingen uitgevoerd aan het "hofvencodt mette leveringhe van gheley, latten, banroen ende naghels", waarvoor hij vergoed werd met ruim 5 lb. gr. (30). Het gezin Cornelis Logghe had zes kinderen. Cornelis stierf en zijn echtgenote hertrouwde in 1681 met JOOS WATERMEULEN, die de nieuwe pachter werd. Zij hebben het hof verlaten in 1686 en hebben aldus de troebele jaren 1683-'84 meegemaakt,

toen onze streken onveilig waren door de veelvuldige Franse invallen, opeisingen en brandstichtingen van diezelfde Franse legerbenden. Zij werden opgevolgd door JOORIS LOGGHE, echter geen zoon van de voornoemde Cornelis. Jooris was gehuwd met Petronilla Denys en waren afkomstig van Snellegem, alwaar zij een hofstede in eigendom bezaten; een hofstede die door de legerbenden werd in brand gestoken. Hun hofstede stond "zuytoost vande kercke, palende met het westhende inden halven Zeewegh" (31). Jooris Logghe is gestorven in 1693 en zijn vrouw heeft de hofstede verlaten. Zij werden opgevolgd door PHILIPS TAVERNIER en zijn vrouw Jacquemyncken Logghe die slechts zes jaar op Noorweghe zijn gebleven.

In 1699 komt op de hoeve JACOB VERPLANCKE die er ruim een kwarteeuw is gebleven. Hij was getrouwd met Petronilla Vandewalle, die hem twee kinderen schonk. Jacob stierf in 1727 en werd begraven in de Sint-Laurentiuskapel. Zijn echtgenote hertrouwde het jaar daarop met JAN DENYS. Zij hadden acht kinderen. In zijn pachtkontrakt staan enkele concrete condities opgetekend. Jan moet elk jaar 300 bonden gley verleggen tot het onderhoud van de daken van de hoevegebouwen. Daartoe moet hij alle nodige materialen zelf gaan ophalen zonder enige financiële tussenkomst van het hospitaal. Verder wordt hem opgelegd dat buiten zijn dieren geen enkel ander dier mag op het veld lopen (32). De hofstede was toen 87 g. 30 r., waarvoor een pachtsom moest betaald worden van 42 lb. 10 gr.

In de legger van D.T. Huysseune (1769) wordt gemeld dat de hoeve Noortweghe een "schaepgoet" is. En dit is de enige opmerking in die zin gedurende haar hele bestaansgeschiedenis. Het is trouwens juist in die

periode dat de cultuur start in het Vloethemveld en dat er een schrijnend tekort is aan meststoffen. Het was toen welbekend dat het gebruik van de uitwerpselen van schapen een zeer goede bemesting was en vandaar wellicht dat Noortweghe in die tijd tevens een schaapsgoed was. Jan Denys is gestorven op 23 maart 1764 en is in het koor van de kerk begraven. Jan is kerkmeester geweest te Zedelgem. Zijn vrouw is nog op de hoeve gebleven tot 1773.

Dan is het Torhouts echtpaar CORNELIS ALLEMEERSCH - ANNA MARIA HEMERIJCK op de hoeve gekomen. Vanaf nu wordt duidelijk genoteerd: de hofstede "genaempt Noortweghe". De verpachte oppervlakte bedroeg toen 114 g. 2 l. 70 r., voor aanvankelijk 50 lb.gr. om in 1789 reeds 70 lb. 10 s.gr. te gaan belopen. Cornelis Allemeersch zou er blijven tot 1809. In dit jaar huwt zijn dochter Francisca met JOACHIM VANHOLLEBEKE, die het werk op de hoeve verder zet. Volgens de bevolkingstelling hadden zij twee meiden in dienst: Hoste Victoria en De Ketelaere Isabella, alsook een knecht, Joannes Vermeulen (33). Joachim Vanhollebeke stierf in 1857; zijn vrouw in 1866.

Intussen was zijn oudste zoon Jan uit een gezin van 7 kinderen reeds getrouwd met Maria Crescentia Daeninck uit Oedelem. JAN VANHOLLEBEKE heeft de geboorte van zijn tweede kind niet meer beleefd, want hij stierf op 33-jarige leeftijd in 1851. Zijn echtgenote is hertrouwd met JOANNES VAN BELLEGHEM uit Assebroek. Zij hadden samen nog zes kinderen en zijn op de hofstede gebleven tot 1888. Zijn pachtsom bedroeg 3 500 fr in 1871. Ruim 1 ha werd aan de hoeve onttrokken voor het optrekken van het boswachtershuis voor Charles Baert. Jan Van Belleghem is ononderbroken eerste schepen geweest te Zedelgem vanaf 1876 tot aan zijn dood in 1904 (34).

HENRI DEMUYDT uit Sint-Joris ten Distel die getrouwd was met de Waardamse Eugenie Naeyaert zijn vanaf november 1888 de nieuwe uitbaters van Noortweghe. Zij hadden al eerder een hoeve uitgebaat te Sint-Michiels. Na de W.O. I wordt Henri Demuydt burgemeester van Zedelgem, een ambt dat hij zal waarnemen tot 1921. Hij overleed in 1928. Zijn echtgenote en haar zoon LEO DEMUYDT zetten het werk op de boerderij voort. Leo trouwde in 1929 met Lutgarde Laga uit Eernegem. Leo volgde niet alleen zijn vader op in de boerestiel, maar werd eveneens burgemeester en dit in het jaar 1927 als 28-jarige jongeling (35). Ook zijn ambts-termijn was maar van korte duur. Op 9 juli 1932 is de hele familie naar Frankrijk uitgeweken, zodat de hoeve vacant werd.

Nog in hetzelfde jaar is HONORE DECEUNINCK en zijn echtgenote Martha Vanaudenaerde op de hoeve gekomen. Na hen zetten momenteel hun zoon MICHEL DECEUNINCK en zijn vrouw Yolande Vancoppenolle het werk op deze eeuwenoude hoeve verder.

6. DE NAAM NOORTWEGHE

Over een periode van ruim 550 jaar hoevegeschiedenis wordt de hofstede in schaarse gevallen aangeduid met een specifieke hoevenaam. Als oudste benaming vinden we het hof "ter Vraghe" in het charter van 1430. Tevens wordt gemeld dat deze hoeve gesitueerd is te Zedelgem "ten Noordwycke". Vanaf 1470 verwijnt echter elke benaming en wordt eenvoudig gesproken van "onse stede t'Sedelghem" of van "onse stede 't Zedelghem ter Nieuwer Herberghen", totdat op het einde van de 18de eeuw opeens de naam "Noortweghe" opduikt. Precies omdat deze hofstede gelegen is aan de noordkant van Zedelgem en dat in 1430 deze omgeving ook duidelijk Noordwijk noemde, zijn er

voldoende redenen aanwezig om de hoeve kortweg "Noortweghe" te heten. Dit duidt erop dat gedurende eeuwen naeen in de volksmond de benaming Noortweghe - zij het dan afgeleid van Noordwijk - heeft blijven voortleven. Ten andere is deze benaming

een goede plaatsaanduiding t.o.v. het beter gekende Zuidwege. Maar de aanleg van de Torhoutsesteenweg in 1751-'54 heeft wel voor een duidelijke accentverschuiving gezorgd ten voordele van Zuidwege, waardoor de Diksmuidse Heirweg en de "Jeghenote Noortweghe" aan belangrijkheid hebben ingeboet.

Op de volgende bladzijde wordt een detailafbeelding weergegeven van de schuur die staat op de oostzijde van het hof. In deze schuur is een steen ingemetseld met het jaartal 1871. In het aanbevolen bestek van 6 december 1870 wordt erop gewezen dat deze mooie hoeve aan een dringende herstelling toe is m.b.t. de voormelde schuur, die omwille van haar ouderdom in verval was geraakt. Er werd beslist een nieuwe schuur te bouwen in 1871. Volgens het bestek zou deze schuur een lengte krijgen van 20,63 m bij 8,25 m breedte. Het bestek dat alleen de nodige materialen omvat, kreeg de goedkeuring mee voor een bedrag van 5 985,73 frank.

In de periode van 1800 tot 1940 was dit één van de grootste werken die op Noortweghe werden uitgevoerd. Daarnaast is vermeldenswaard: de heropbouw van de paardestal en stallingen voor vee en varkens in 1806 voor de som van 358 frank, en de bouw van een keuken en een bakoven aan het woonhuis in 1912. Deze laatste werken werden uitgevoerd voor 1 099,24 frank door de Zedelgemse aannemer August Verkeyn - Segaert (36).

Detailopname van de westzijde van de graan-
schuur met ingemetselde datumsteen.

Opname 1981.

Woorduitleg:

- (a) watergraaf: In Vlaanderen, de naam van een grafelijk ambtenaar, belast met het bestuur en het toezicht op de wateren behorende tot het domein. Soms ook dijkgraaf genoemd.
- (b) bunder: oppervlaktemaat, die overeenkomt met 3 gemeten.
- (c) Meskient: met misadig opzet; het woord is afgeleid van het Franse mesquinerie.
- (d) poorters: bussels brandhout.

Bronnen:

- (1) "Het achthonderd jaar oud Sint-Janshospitaal van de stad Brugge" door Dr. Van den Bon, Brugge, 1974.
- (2) O.C.M.W. Brugge: ASJH, Keure 1130 (anno 1430)
- (3) id. ASJH, rek. 129 (1430-'31) fo 84 r
- (4) id. ASJH, rek 180 (1470-'71) fo 68 v
- (5) R.A.B.: Kerkfabriek Zedelgem nr 92
- (6) O.C.M.W. Brugge: ASJH, rek. 129 (1430-'31) fo 76 v.
- (7) id. ASJH, rek. 130 (1431-'32) fo. 79 r.
- (8) id. ASJH, rek. 130 (1431-'32) fo. 79 v.
- (9) id. ASJH, rek. 139 (1439-'40) fo. 64 r.
- (10) id. ASJH, Oude leggers der Buitengoederen nr 16 anno 1623
- (11) id. ASJH, rek. 154 (1448-'49) fo. 70 r.
- (12) "De Geschiedenis van Zedelgem en Veldegem" pag. 10 door F.T. Ronse, Handzame-Kortemark, 1979.
- (13) O.C.M.W. Brugge: ASJH, rek. 135 (1436-'37) fo. 17 r. en V.
- (14) id. ASJH, rek. 154 (1448-'49) fo. 50 v.
- (15) id. ASJH, rek. 176 (1465-'66) fo. 61 r.
- (16) id. ASJH, rek. 180 (1470-'71) fo. 68 v.
rek. 201 (1485-'86) fo. 47 v.
- (17) id. ASJH, rek. 214 (1493-'94) fo. 36 r.

- (18) id. ASJH, rek. 216 (1495-'96) fo. 34 r.
 (19) id. ASJH, rek. 184 (1435-'36) fo 74 r.
 (20) id. ASJH, rek. 337 (1622-'23) fo. 157 r.
 (21) id. ASJH, rek. 348 (1630-'31) fo. 38
 (22) id. ASJH, Pachtbrief nr 119 dd. 27.4.1642.
 (23) R.A.B.: Parochieregisters Zedelgem nr 1
 (24) O.C.M.W. Brugge: ASJH, rek. 376 (1653-'54)
 zonder bladnummering.
 (25) id. ASJH, rek. 379 (1655-'56) fo. 42 v.
 (26) id. ASJH, Pachtbrief nr 169 dd. 24.4.1655.
 (27) R.A.B.: S.v.G. Brugse Vrije 1ste reeks nr.
 16578 anno 1658 (Adriaen Cocqueau)
 (28) O.C.M.W. Brugge: ASJH, rek. 384 (1659-'60)
 fo 27 v.
 (29) id. ASJH, Pachtbrief nr 234 dd. 27.2.1666.
 (30) id. ASJH, rek. 392 (1667-'68) fo. 77 v.
 (31) R.A.B.: S.v.G. Brugse Vrije 1ste reeks nr 8139
 anno 1694 (Jooris Logghe)
 (32) O.C.M.W. Brugge: ASJH, Pachtbrief nr 294 anno
 1728
 (33) Napolitaanse Telling 1814: Uitgave V.V.F. Brugge
 deel XI
 (34) "De Geschiedenis van Zedelgem en Veldegem" pag.
 46 door F.T. Ronse, Handzame-Kortemark, 1979.
 (35) o.c.
 (36) O.C.M.W. Brugge: ASJH, "Burgerlijke Godshuizen -
 Werken aan de Buitengoederen" afdeling Zedelgem,
 deel 8.

ERRATUM: In jg. 3 nr 1 op 28 wordt tussen r. 8 en r.9
 volgende tekst gevoegd:

in kerkrekening 1575: "Item betaelt den capelaen van
 zijnen dienst over t'gheheele jaer: XLVIII lb.par."
 Ook van de dis kreeg hij een deel van zijn jaarwedde:
 6 lb.par. per kwartaal. Zo lezen we b.v.

MERKWAARDIGE GIFTEN AAN ONZE KRING

Wij danken de heer Joseph Lievens en juffrouw Irma Van Steelant. De eerste schonk ons de steen van de eerste-steenlegging door Burgemeester Edmond Hatse van de eerste gemeentelijke "Knechtschool" in 1846. De tweede gaf ons een prachtige zijden vlag, ontworpen en geschonken door Pastoor Ronse aan de "Fanfaren" van Zedelgem in 1911.

Deze twee stukken zullen te zien zijn in onze jaarlijkse Expo in de zaal "Gudrun", St.-Laurentiusstraat 12 te Zedelgem op 15 augustus a.s. van 14 u tot 22 u.

VERTELAVOND : DE ZAAK PELTZER

Op 30 april '82 organiseerde onze kring een vertelavond, waarbij ons bestuurslid, Patrick Arnou, het aandachtige publiek wist te boeien met een aangrijpende moordzaak, die precies 100 jaar geleden werd gepleegd te Brussel: de zaak PELTZER.

P. Arnou wist daarbij het gruwele misdaadverhaal te kruiden met dia's van de aristocratische hoofdpersonages en een reconstructie weer te geven van het bloedig tafereel aan de hand van een nauwkeurig opgezette tekening van de "plaats des onheils".

G.C.

Aan volgende ledenprijzen staan U ter beschikking:

RONSE Fr.:	Geschiedenis van Zedelgem-Veldegem	560 F
RONSE Fr.:	De Romaanse Doopvont van Zedelgem	80 F
	Oude Loppemse prentkaarten	500 F
PEIRSEGAELE W.:	Keizer Karel V, vader van Europa	130 F
PEIRSEGAELE W.:	Vijftig maal verzen voor vrome vieringen	80 F
PEIRSEGAELE W.:	Dagboek van Pastoor Ronse, deel I (1910 - 1912)	150 F
PEIRSEGAELE W.:	Atlas van alle Westvlaamse gemeenten rond 1960	300 F
BAERT Ph.:	De kerken van West-Vlaanderen vóór 1914	1 080 F
ARNOU P. en DEVADDER J.:	75 jaar Broeders Xaverianen en St.-Leoschool te Zedelgem	200 F
RYSERHOVE A.:	De geheimzinnige zaken van Beernem	250 F
FORTEYNE N.:	Kinderjaren	320 F
	Alle straten en straatjes van West-Vlaanderen	700 F
	Glasraam van Groot-Zedelgem	2 000 F
	Kaartengids van het Houtland	160 F
	20 pentekeningen van Oud-Zedelgem	200 F
	Het leven van St.-Gerardus	20 F
	Gemeenschapsmissaal voor zon- en feestdagen	700 F
	Het oude "Hosanna"	100 F

